

nalogo v tem, da pripomoremo k njihovi ostvaritvi z vsemi silami, ki so nam na razpolago. Ta naloga je morda manj vzvišena, manj „poetična“, manj privlačna, a tem bolj realna in konkretna, ker zahteva, da se v vsakem trenutku svojega življenja borimo za idejo.

Boris Furlan.

KNJIŽEVNA POROČILA

Knjiga o slovenskem mitu: Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva. Z mitološkim uvodom uredil Jakob Kelemina. 1930. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. 404 str.

Uvod tej publikaciji je obširen avtorjev „Predgovor“ (5—32), ki mu sledi tekst „Bajke in pripovedke“ (35—376). Delo zaključujejo „Viri in opazke“ (377—404).

S tem delom, ki je „izdano kot četrta knjiga znanstvene knjižnice“ pri Družbi sv. Mohorja, sta založništvo in pisatelj izvršila lep kulturni čin ter se pač i zavedala jako pomembnega dejstva, da vsako kulturno dejanje že samo po sebi ustvarja pedagoške ali obrazovalne težnje, naloge, možnosti, dolžnosti, cilje... Profesor Kelemina končuje predgovor svoji knjigi z željo, da bi zbirka Bajk in pripovedk poživila v širših krogih zanimanje za našo narodno starino in da bi postale pripomoček narodne vzgoje. S tem je pisec simpatično izpričal, da mu „vzgoja“ ni samo beseda, „façon de parler“, ampak eden izmed velikih kulturnih vidikov, s katerih se dá motriti bitje in žitje človeka poedinca in vsega naroda. V sloviti „ljudski visoki šoli“ na Danskem, ki jo tamkaj sedaj pohaja malone vsak tretji človek med 18. in 30. letom ter je celoten narod dvignila na tako stopnjo kulture, da jo svet občuduje, se s posebno ljubeznijo goji — domača, nordiška mitologija. Tej „visoki“ šoli, ki je res „ljudska“ (saj jo večinoma pohajajo kmetski mladeniči in kmetska dekleta), je bajeslovje glavno sredstvo za vzbujanje in gojitev narodnega duha.

Po običajnem naziranju so zlasti bajke le neplodna tvorba žive fantazije brez stvarnega jedra ter zato zgolj berilo — za otroke. Toda bajeslovci¹, ki so raznim mitom resno razbirali duha, so ugotovili vse kaj drugega. Po njihovem izpričujejo vse mitologije (starogrška, nordiška, orijentalne...), da je najvažnejše gibalno v tistem duševnem procesu, ko iz „podčloveka“ postaja človek, pri vseh narodih — religija. In Nietzsche prelepo pravi, da ima kulturno življenje vsakega naroda svoj „trdni in sveti prasedež“ — v mitu. Po takem torej bajke nikakor niso kak prisiljen plod iz rastlinjaka poezije ali pa filozofije. V mitu se nam marveč zrcalijo starodavni doživljaji naroda v verski luči.

Če pa hočesh izvedeti, kakšna istinitost je zaodeta v to ali ono bajko, tedaj je treba bajko *tolmačiti* (ne zgodovinarsko kritizirati), se pravi, ji vestno, to je njenemu duhu primerno iskati smisla. Plodovito pot je tukaj sijajno pokazal *Bachofen*, ki je na primer iz grške mitologije dognal, da *očetovskemu* pojmo-

¹ N. pr. J. J. Bachofen (1815—1887). Glej ogromno delo „Der Mythos von Orient und Okzident“. Eine Metaphysik der alten Welt. Aus den Werken von J. J. Bachofen mit einer Einleitung von A. Bäumer, herausgegeben von M. Schröter. München 1926. CCXCIV + 628 str.

vanju človeka, kakor ga Grkom v historični dobi utelešuje olimpijski Zeus in slednjič vse do danes uzakonjuje rimski jus civile, v predzgodovinski „pelasgijski“ dobi grških rodov ustreza kulturna stopnja, kateri je za temelj čisto drugačen življenjski čut ali etos: *materinsko* pojmovanje človeka. Je to doba *ginajkokratije* ali ženovladja, ko je pri Likijcih, Egipčanih in drugod veljal (nezapisani) jus naturale kot — „*materinsko pravo*“: po duhu materinskega prava sin ali hči v rodovniške svrhe ne navajata očeta, temveč — mater in njene prednike, pravica do dedovanja pritiče izključno hčeram, sestra „izplačuje“ bratom dediščino, hči ima dolžnost skrbeti za onemogle starše, itd.

Kdo neki bi tvegala trditev, da tudi bajke in pripovedke slovenskega naroda niso živ izraz takim ali takim zanimivim razvojnim stopnjam, ki jih je prehodil davni in pradavni prednik slovenskega človeka in ki so zgodovinarjevim sredstvom nedosegljive? Trden odgovor na to vprašanje bo mogoč šele tedaj, ko najdejo slovenske bajke in pripovedke svojega Bachofna.

Tovariš Kelemina mu je s svojo knjigo prav lepo nadelal pot. In upam, da mi ne zameri, če njegovega dela nisem motril z „literarnega“ vidika. In pa če v njegovem imenu izrečem besede, s katerimi Bachofen končuje predgovor svojemu delu: „Ta knjiga si v javnosti ne lasti ničesar drugega, nego da pred učene raziskovalce polaga za razmišljanje tvarino, ki ji ni zlahka najti mej. Ako zmore tako moč za pobudo, se bo rada umaknila na skromno mesto pripravljalnega dela ter se z mirno dušo uklonila običajni usodi vseh prvih poizkusov: da jo nasledniki malo uvažujejo pa presojajo edinole po nedostatkih in nedovršenih plateh“.

K. Ozvald.

Ivan Pregelj: „Umreti nočejo!“ Zgodbe slovenske bolečine na Koroškem. Slovenskih Večernic 83. zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja 1930. 160 str.

Ciklu svojih pokrajinskih ljudskih povesti je Pregelj s to knjigo napisal četrti del. Za kranjskim Petrom Pavlom Glavarjem, goriškim protomedikom Muznikom in istrskimi „Božjimi mejniki“ se je uvrstila vanj „zgodba slovenske bolečine na Koroškem“ — povest „Umreti nočejo!“. Dočim so prva tri dela zgodovinska, je ta koroška povest zajeta iz neposredne polpreteklosti, iz katere sega s svojim zaključkom v sedanost. Tako je knjiga po svojem obeležju aktualna, kar povzdičuje njeno zanimivost; hkratu pa nalaga pisatelju drugačne dolžnosti in druge oblikovne prijeme, kakor jih je vaje pri zgodovinski povesti.

Zlasti tega poslednjega dejstva se zdi, da se Pregelj ni dovolj jasno zavedal. Vzidal je v svojo skoraj sodobno snov ogrodje običajne fabule, s kakršno si pomaga pri zgodovinski povesti, in ni opazil, da je sicer ta fabula v zgodovinskem žanru še nekako mogoča, dočim se sodobni pripovedi slabo prilega ter jo dela naivno in malo manj ko banalno. In res, če usodo „pozitivnih“ osebnosti pričujoče povesti za silo še priznamo, ne moremo več priznati ne nemogoče hudobnih „negativnih“ oseb, zlasti pa ne vzorno maščujoče se usode, ki vodi in sodi kako Uschniggovo, Krießmanna ali celo „satana“. Tako shematiziranje, ki je mimo vsega drugega še narodno pristransko, se upira našemu čutu za življenje, ki ga — sodobnega — na osnovi lastnega izkustva vidimo čisto drugačnega, kakor če je pomaknjeno v zgodovino.